ZEPOTILLUBA (P. A.-Mogel).—Postes en que se apoya la rueda mayor.

ZEPU (P. A.-Mogel).—Cada uno de los cuatro postes que sostienen los cojinetes en los que gira el mazo del martinete.

ZEPU-AMIA (P. A.-Mogel).—Pieza grande de madera en que se apoyan los *zepu*.

ZIAR-LEKU (Los Vascos-Caro Baroja).—Depósito al que caen las escorias a través del *ziar-zulo* en las ferrerías.

ZIARZULO (P. A.-Mogel).—Agujero por donde sale la escoria del horno o fragua.

ZILLARRA (Cor.-Larr.).—Escoria derretida y ardiente.

ZINGUZANGU (Cor.-Larr.).—Travesaño o cruz a que están unidos los fuelles o barquines en las ferrerías menores, sin duda para mover a mano.

ZIRI (P. A. Mogel).—Cuña, clavija.

ZIRILLU (Los Vascos-Caro Baroja).—Fondo de la fragua.

ZIRRIA (Cor.-Larr.).—Rayos y centellas que lanza el *agoa* al golperalo.

ZUTOI (P. A.-Mogel) = ZEPU.

J. Z. E.

Zubiaurre-ren itzaldia bukatuta urrengo goizerarte utzi da. Biaramonean jarraitzen da. Arrue, Lojendio, Irigaray ta Gorostiaga etorri dira eta maipuruan jarri besteekin batera. Irigaray jaunari eman zaio aldia.

MOGEL ETA LITERATUR - EUSKARA

Euskara idatziaren batasunari buruz. Beste izkuntzetan egin dutena, Alemanian, Cataluñan. Orain 38 urte gure euskalari batzuen iritzeak. Orain hemen egin zaitekena; idazlarien artean, iztegiari buruz, aurreen irakastean. Batasuna ezpada, euskalkiak elkargana-agotu.

* * *

Juan Antonio Mogel idazlari andia, euskera idatziarendako griñatu ote zen eta kilikatu? Bai dudarik gabe, bere libu-

rutxo aberatsean argi aski aditzera ematen duen bezala. Bertan, izkiriatzeko tankeraz eta maneraz, mintzo zaigu, erderatik artu bear lirateken kultur- itzetaz, phonetikaz eta itzeen soiñuen idazteaz. Bai eta euskalkien urbiltzeaz ere axolatu zen euskara- batasun biderako leen urratsa den bezala.

Ikus bestela *Peru Abarka* novela-ren 6 garren elkarrizketan, Joanis baigorriarra-ren eta Txorgori- giputzaren esanak, bersoak, otoitzak: bakotxa bere euskalkian zertako ematen ditu? Bizkaitarren eta giputzen eta frantses-euskaldunen arteko ezaguera eta artu-emana erein naiez dudarik gabe; eta iruen euskarak elkargana-agora bildu nairik.

Mogel andiaren bide hori besteek orduan jarraiki balute, segur ez gindeke gaurgero euskara idatziaren batasunetik ain urrun. Horrekin ez dugu esan nai beren gogoeta eta aburu guztiekin bat egiten dugula, etimologietan eta garbiketaz aritzen delarik; baiñan bere idazteko tankera eta bere umore ederra arras gogoko zaizkigula bai.

Eta orai zerbait egin dezakeguia, euskara idatziaren inguruan? Bistan da euskara bakar izkiributako ezin dukegula oraintxe autetsi. Baiñan segitu baiño len, derragun, auzi hori xuritzeko tokiko euskaraz beste euskalkiak ere dakitenak behar ditugula.

Eta hortaz gaiñera, kasu berean dauden beste mintzairekin egin dutena dakitenak. Urratsez urrats joan bear da, korapillo tink hau laxatzeko, eta borondate on batekin, norberekeriak alde bat utzirik.

* * *

Bestela Noruega-koeri gertatzen zaiotena gertatuko zaigu. Haugen linguista mintzalariak dio, bi izkuntza mota dituztela orai, Landsmäl eta Riksmäl deituak; hau da, baserrikoa eta dano-noruegatarra dalakoa, 1900 garren urtetik hunara, oraino finkatu gabeak.

Iñoiz ere ikusi ez den saio bat egin gogo dute orai; bi mintza-molde horietarik, naas eta, berri bat sor arazi. Haugen linguistak dio eztabaia hau azpijokoz derabiltzatela, herri xeearen aburu eta meatxuen bildurrean.

Gobernua ez omen da izkuntza mintzatuan sartzen, izkiriatuan baizik; ez du Iztegian agintzen edo esakeretan; graphian xoilki. Saio ausart hunek arrakesta izango duenez ikustekoa da.

Bitxi da beraz, noruegatarrek izkuntza literarioa autatzeko duten moldea. Botazionetan autetsi dute herriko mintzo hori, autagoa iduri zuelarik jende letradunen beste mintza-molde hori, leenagotik finkatua eta edatua.

Bainan Noruegan herri xehearen aldeko botoak aunitz geiago dira handieriarenak baiño.

* * *

Dakusagun orain aleman mintzairak zer bide eraman duen. Batasuna, dakizuten bezala, mintzaira izkiriatuan bakarrik erdietsi dute, 5 mintzamolde bereziak bizi baitira bizkorki jendeen aotan. Twadell linguista amerikanoak dionez, XVI garren mendeko liburugilleek ez zuten bere probintziako aleman mintzamoldean baizik imprimatzen.

Suiza eta Holandia kenduz 5 dialekt agertzen ziren liburuetan: sajon-goikoa edo meissnisch deitua (Leipzig); Babierakoa (Augsburg); Rin-goikoa (Strassburgo); Rin-erdikoa (Kolonia eta Frankfurt); eta Frankoniakoa (Nuremberg).

Luther-ek indar andia eman zion batasunari, meissnisch izkelgi hori autatzearekin, bere ospea eta edaduren gatik protestant eskualdetan; lexikoan eta semantikan autu eta lan ona egin zituen; sintaxa ez zuen ain latina, eta graphian eta phonetikan guti berritu zuen.

Onartu zuten leenak prinzipeak eta letradun iritarrak izan ziren, herritarrak baiño geiago. Iparraldeko eskoletan arrotz izkuntza bezala irakasten zen; egoaldeko Eskola katolikoak etziren orduan batasun huntara sartu, baiñan XVIII garren mendeko goren maillako idazlari multzo batek, bere izkiribu baliosen medioz, desegin zuten ipar eta egoen arteko berezitasun geienak.

Herder, Klopstock eta Wieland iparraldean eta Lessing, Schiller eta oroz gaiñetik Goethe beste aldeetan, izan ziren izkuntzaren bateratzaile gorenak.

Batasun osoa etzen alabainan erdietsi Bismarck-en indarraldiko demboraraiño; eta gero batzarre bat baiño geiago ukan bear izan zuten. Azkenik 1901 garren urteko Batzarrean, Austria, Suiza eta Alemania-koen artean graphia finkatu zuten eta izkiria-moldea.

Eta 1907 urtean legez bortxatu Eskolategi guzietan. Ordutik Duden delakoa ezinbestekoa da idazlari eta liburugille guziendako. Neke eta lan luze horiek izan arren, aleman mintzatua ezta 1959 urtean batetaratua.

Esan dugun bezala, egun 5 izkelgi badira; baiño aleman bateratuan denek idazten aal dute, eta huntan eta eskualdeko dialektoan ere mintzatzeko gai dira.

Beraz aleman izkiriatua edo literarioa, mende luzeetan egin bear izan da, idazlari goienekoeri esker, baiñan bortxatu bear izan da ala ere legez eta larderiaz.

Urrun gaude beraz gu eskualdunak geren Herri ttipian, eta ezta batere arritzeko euskalki batzu baldin ba ditugu, eta finkatzekoa oraino gure mintzaira izkiriatu bakarra. Ezta beraz etsitu bear eta goazen saiatuz presarik gabe. Alemanek mendeetan egin dutena guk ezin illabete batzutan bururatu.

Dakusagun orai gure auzo catalan mintzairakin egin dutena. Literatura franko aberatsa du erresumaren laguntzarik gabe izateko. Ez du gureak bezalako estutasunik jasan, jada XI garren mendetik hunara izkiriatu baita; eta Erregeek leeneko etsemplua.

Hunek uts egin dio funtsean euskarari, Nafarroako erregeen ezagutzak, eta ondotik diraukeo beti, bere Letradunen guttiespenak; "élite" delako bat izan dugu eskas.

Ekialdeko catalana da orai idazten dena; bainan beste 4 motak (mendebaleko, Valencia-ko, Mallorca-ko eta Rosellonekoa), eztute desberdintasun andirik beren artean eta izkiribuan abantxu deus ez. Pompeu Fabra gramatikalari ezaguna izan zen 1913 urtean bateratzaile andiena, geroago ikusiko dugun bezala.

* * *

Eta etxekoz zer guk? Gure mintzairak jasan dezakeia bere oraiko kenka txarrean, euskara idatzian aldakuntza andirik egiten has bagine? Nik uste oraikoz auzia zedarritu eta mugatu beharko dugula.

Baiño dakusagun leenik zer zioten hortaz gure euskalari ezagun batzuek, ezpaita oraikoa euskara bateratu baten griña.

1922 urtean Euskaltzaindiak 4 Biltzarre egin arazi zituen hortarako; Bilbon, Donostian, Baztanen eta Hazparnen. Entzun ziran 14-15 iritze, kolore guzitakoak eta oroen gaiñetik, Broussain orduko Hazparneko alkatearen eta Campion idazlariaren informea.

Emanen ditzuegu aditzera opinione batzu, on baita ikustea zenbeit gauzetan aurrerapen poxi bat egin dugula; eztu balio beti negarrez eta etsiturik ibiltzea.

Broussain eta Campion jaunek ezdute bere izkiribuan aldebat autatzen euskalki bat, literario gisa, besteeri kalte ez

egiteagatik, baiñan gipuzkoarraren aldera ixurtzen dira. Naiz Bizkaikoa, diote, berdiñena den, sendoena eta edatuena; lapurtarra ongienik izkiriatua eta Ziberokoa izpiritutsuena.

Arrigarri zaiguna; gipuzkera eta lapurtarraren arteko autsi-mautsi bat proposatzen dute, besteetatik ere zerbait artuz.

A. Zabala-Arana gramatikalari giputza ere, euskalki bakarraren kontrakoa da.

B. Gaubeca, Bermeoko liburugilleak dio; bizkai-euskara autatu besteak baztertu gabe, eta erdal usaiñeko itz oro kendu.

Mikolas Cortes, Bilboko apezak dio; Eztela euskalki bakar bat autatu behar literario bezala. Aski dela aur euskaldunei irakurtzen irakastea; eta euskara hori erritarra nai du eta ez garbizaleena.

Federico Belaustegigoitia, Garitaonaindia (ARGIA-ren zuzendari zena), Egusquiza euskalzaina eta Azkue gure euskalzainburu ospetsua zena; lauak bizkaitarrak, giputz euskalkia autatu behar dela diote; eta Azkuek horren inguruan eraiki nai izan zuen gipuzkera osotu hura.

Bide puska bat egin zuen gure artean, bainan gogor-aire bat sumatzen zitzaion euskalki berri horreri, eta Franziako euskerataz etzen guti baizik axolatu.

Belaustegigoitia iskribauak zion: "Euskera bakar batera "joan laster, edo erdera bakar batek lurpetu; Gipuzkoako eus-"kera [eta euskera errikoa] ala erdera, guretzat beste biderik "eztago."

Amayur-ko erretore ospetsua eta izkiriazale ona izan zen Gurutz Goienetxe jaunaren iritzea irakurri nai datzuet laburzki, zentzu andiko itzak direlakoz dembora aietako.

"...Nere iduripena deus gutikoa bada-ere, aal bezain lano-"ki eta garbi emanen dut.

"Guzien gogorako gauza litzake eskualdun guzien artean, "odolez bat garen bezalaxe, eskual-era bat bakarra izatea.

"Bañan erran bearko baitugu naski aspaldiko itzneurtzai-"leak ziona; "...Video meliora, proboque, deteriora sequor..." "Bearko. Ikusten dugu denek oberena litzakela eskual-era bat "artzea, baiñan denekin gelditu bearko. Zergatik?

"Hara zergatik. Urrats horren ematea gauza zailla, nekosa "eta eskuararentzat kaltegarria izan laikelakotz. Hori egiteko-"tan bat bear ginuke artu. Zein? Ezta errex erabakitzea.

"Eskualdunek buru gogor aire bat ba dugula derasate baz-"terretan; hori ez ala izan ta ere, au bai egia aundi bat da,

"eskualduna atxikia dela bere gauzei baita bear ere; eta ez "luke neork naiko bere amaren altzoan ikasitako era bazterre- "rat uztea, zokorat igortzea.

"Euskalki guzietarik bat artzea *orai bein*, ezta egoki den "gauza. Erran dut orain bein. Gero zer egoki izain den geroak "erakutsiko du.

"Eskuararen batasun hori ez indarka, baizik bere baitatik "etorri bear den gauza da.

"Guzion gogorakoa. On aundiak emain luzken gertaera; "eta denek, bakotxak egiten aal duena eginez, urratska urrats- "ka bilatu bear duguna..."

Euskara idatziaren batasuna beraz, ezin bada lortu Euskaltzaindiaren edo Eskola baten agindu edo iztegi edo gramatika berri baten bitartez, horiek ametsak diralako, idazlariek asko egin dezakegula nago, euskara idatzien desberdintasunak laburtzeko, gero eta geiago edatuz idazteko molde erdiko bat; alde batera utzi gabe, aatik, bizkaiera edo ziberotarra; baiñan hoketan ere saiatuz elburu hortara.

Baiñan hortarako, iduri zaigu erabaki batzu hartu bearrak direla izkiriatzeko moldeari buruz, eta autsi-mautsi bat egin Iparraldeko eta hemengo idazlari batzuen artean. Gure uste apalean, 3 mailletan egin bear litake autsi-mautsi akordio hori; *idazteko moldean, graphian* eta *iztegian*. Erdara-euskara iztegia baita mugaldi eta okasione bakarra, xeekeri askotan, batasun aldera jotzeko iparrekoek eta guk.

1. *Moldea eta joskera.*—Izkiriatzen dugunek itzak eta esakerak bear ginuzke autatu euskaldun geienek aditzeko gisan, Mendiburu-k jada XVIII-garren mendean zion bezela; eta bazterretako itz bitxiak ez geiegi.

Eta ez geiegi ere geren herrixkako mintzaira bereziari lotu. Eta naiz erdaratiko hitzen usatzea laguntza anditakoa den euskalki guztien batasun alderako, euskaldun guztien artean edatuenak direlarik; hala ere esan bearra dagola uste dugu, ez dela euskera idatzian bein ere goratasuna galdu bear, garbi eta lerden idukiz gure mintzaira aal bezenbat, mordollokeri itsusi batera erori gabe; hartarako XIX garren mendeko autore onak irakurriz eta euskaldun menditarreei adi adi egonez.

Karia hortara Mogelek dio; ..."baña bestelango berba "arrotzak kendu bear dira, dagozanean euskerako izen garbi "ta nekezarien artean artu eta aotubak..."

Idazteko moldean, itzen joskera-mota bi badirela batzuetan aitortu bearra dago, eta uste dut etzaiola iñorreri gaitzituko esaten badugu zenbeit kasutan libre dagola idazlaria gisa batera edo bestera egiteko. Berdin zuzen daude; *loak artu nau* eta *lokartu-naiz*; *ortaz goxatu da* eta *hori goxatu du*; *txori bati ohartu da* eta *txori bat ohartu du*; *lege hortaz baliatu da* eta *baliatu du lege hori*. Ez ditzagun bada geiegi ertsi euskararen moldeak.

Irakurtzen dira: *Langilleak ez du kexatu bear*, eta *Langillea ez da kexatu bear; Orain arte lurrakin borroka aritu naiz*, eta *Orai arteo lurrari borroka egin diot*.

Alaber dakuskigu: *Zure laguna lagun zazu*, eta *Lagundu zazu zure lagunari*; *Lanari iges joan da*, eta *Lanatik iges joan da*; *Nekazaria euri eske dago zeruari*, eta *Nezakariak zeruari euria eskatzen dio*; *Semea mutur dago aitari*, eta *Semea mutur dako aitarekin*; ...*Zillar ezteiak*, eta *Zillarrezko ezteiak*...

Bainan iduri zait bigarren esakerak ezdirela euskara jator

Euskalkien bereizkuntzak ttipitzeko ere bide egokia litzake, XIX garren mendeko giputz autore oneei geixago jarraikitzea; esakera jatorretan nausi baiditugu *J. B. Agirre, Iturriaga, Gerriko, Gergorio Arrue, Lardizabal*, eta bai *Mendiburu* erdinafarra, zaarragoa bada ere.

XIX garren mendeko bizkaitar autoreen artean baditugu ere joskeran ta bizitasunean eredutzat artzen aal direnak. Nork *Fr. Bartolome* Markinakoak bezenbat gatz eta piper, eta *Mogel, Añibarro, Astarloak* beste euskara garbi eta bixi? An eta emen akatsen bat atxeman arren?

Lapurtarretan ere, beste horietan bezalatsu, aise argiago eta errezago egiten dira geienentzat, XIX garren mendeko *Haraneder-Harriet Duhalde, Duvoisin, Elissamburu, Iriart-Urruty, Arbelbide, Abbadie*, eta halako, oraiko idazlariak baiño. Ezen gibeleratago eta urbilago gure euskalkiak.

Gure kasuan atzeko aldera ari dena aurrera doaie. Eta hemendik 40 urteetara beira, idazten ari dena berriz, batasun aldera naiez, gero eta geiago baztertzen da elburutik.

Irakurleek aise garbiago eta errezago arkitzen ditugu *Oihenart, Maister, Tartas*, edo *Inchauspe* edo Ziberoko *Armanakak*, oraiko idazlari ziberotarrak baiño. Mintzaira bizia pikortzen eta errausten baldin ba doa, euskara idatziak eztu bide bera eraman bear, iraun nai badu.

Karia hortara, Pirineoz bi aldetako euskararen artu-emanak geiagotzeko eta elkarren berri edatzeko bide ona, Baionako astekariek artu dutena da, eta berdin gure artean ere; aldioro

argitaratuz beste aldeko euskal lan bat, eta obe, besterik ezpadugu, XIX garren mendeko autore horien zatiño bat.

Elburu eta xede orrekin egina da berriki A. Omaechebarria-ren *Euskera* liburuaren krestomatia laburra, eta leenagoko P. Lafitte-ren *Eskualdunen Loretegia*. Guk ere, euskalkien urbiltzeko xedetan argitaratu ginuen EUSKALERRIKO IPUIÑAK liburuxka.

Berrogei kontu dakarzki, bizkaitarrez, gipuzkoeraz eta nafar-lapurtarrez, sailka, eta denak herriko euskara garbian.

Karia hontara asi gara Donostiako EGAN aldizkarian agertzen Euskal Literaturaren bilduma labur bat. Hunaraiño, *Dechepare, Leizarraga, Bertran de Echaux, Garibay, Joannes Detcheberry, Materre* eta *Axularren* zatiak publikatu dira euskara laxoan.

2. *Graphia.*—Ortographia kontuan zerbait aurreratu dugula iduru du; Iparraldeko HERRIA etaGAZTE astekarietan *x* letra usatzen asi dira aldika *ch* ordez; eta *h* letra hori ere xuhurkiago, Kostaaldeko usantzaren arabera. Gure artean asi dute batzuk *h* letra usatzen ere zenbait kasutan; bi vocalak berexteko *(ohore-zuhur-bihotz);* adiarazpenak bereizteko *(zurr-zuhur; ori-hori; ura-hura); p - t - k* letren ondotik usatzen ez padute ere; naiz guaurk aoskatzen dugun batzutan *h* hori, *ikharagarri* itzan bezala. Gure artean ere askok idazten dute *ll - rr - tt* dobleak, *r - l - t* pikordunak baiño gogotikago, frantses euskal-idazlariek bezala; bereziki batasun aldera nai dutenek; eta Euskaltzaindiak on artzen duen bezala.

Izen arrotzetan berriz jada guztiek errespetatzen dute euskaraz idaztean, etorkiko graphia; hala *Vaticano-ko, California'ko.* Iparraldekoek bezala, usatu bear ginuke *j* letra beti, naiz *y* naiz *j* soiñu adiarezteko.

Kulturitzetan berriz uste dugu itzaren ospea eta jatorria errespetatu bear litzakela euskerara pasatzean *geographia, psikologia* (ez *sikologia,* erdaraz asi diren bezala).

Baiñan kasu oketan, dudazko direnetan, premiazko deritzagu aixtian aipatutako ipar eta egoaldekoen arteko Akordio hura, elkarrekin joateko aal bezambat.

Phonetismoak eta *laburpenak* utzirik hitzak osoki idatzi bear direla gaude, eta ez letrak eta silabak janez, mintzatzean bezala. Sail ontan ere asko aurreratu dugu.

Bizkaieraz eta bizkaitar ez direnendako aunitzez argiago eta errezago egiten da irakurgaia, Añibarrok idazten duen be-

zala, *maitea, argia, bearra, gozoa, bere* —idatziz, eta ez *maitia-argija-biarra-gozuba-be.*

Mogelek ez du bide hori segitzen, baiño dio; "...Yo he de "confesar q. es más expedito, menos embarazoso y al parecer "más arreglado, cuando sin variación alguna se terminan las "voces con sola la adición articular (del artículo), *arguia, oguia, "zuria, burua, escua...*"

Berdin beste euskalkietan, obe da idaztea *anartean,* eta ez *anartian*: *ari* eta ez *ai* edo *ar.* Izkiriatzen duenak kontuan artu beharko du, irakurle geienak eztirala bere eskualdeko izanen, eta bere euskalkian bearbada *eiak* eta *eriak* eztirala berdin, eta ez *aitza* eta *aritza,* eta ez *guria* eta *gurea* ere.

Baxenabarreko *buria, liburia,* itzak zuzen daude, eta eztira *e-i* eta *o-u* letren aldakuntza bezalakoak.

Hola osorik idatziz, tokikoa ez denak adituko du, eta bertakoak ere bai segur aski. Laburpen eta phonetismoak ordea, kontuak eta eleketa biziak idaztean, ongi daudela uste dugu.

3. *Iztegia.*—Beste mugona batasun aldera urrats bat egiteko, iztegia da, Orai prestatzen ari den erdera-euskera iztegi andi hortan gure adiskide A. Mujikak aurrerapen andi bat egiteko okasione bakarra du, eta eztugu uste baliatuko ez duenez.

Iztegian onartu bearrak diran eta orai eskas ditugun zenbeit itz (*Geographia, Gramatika* eta *Historiakoak*) aurren liburuetan usatzeko; eta berdin kultura arrontari doazkonak, Tournier-Lafitte-n Iztegitik hartu bear zitazken. Hortarako leenik Iztegi hori ikuskatu bear da, eta handik artu gaztelera biurtzeko. Han eskas direnak berriz gisa berera euskeraratu batzuk eta besteek aal bezenbatean.

Halaber, ez ginuke itz berrien asmaketan asi bear, Franziako euskaran bizi badira guk eskas ditugunak; hala nola: "sucursal" = *etxekide*; "mercado común" = *elkarrekiko merkatu*; "entierro" = *eortzeta*; "representación teatral" = *ikusgarri*; "joyería" = *zillartegi*; "actor" = *jokolari*; "territorio, extensión" = *eremu*; "aeroplano" = *aireko*; "apellido" = *deitura,* eta eun beste alako.

Kasu huntan komeni da ikustea zer egin zuen Pompeu Fabra catalan izkuntzalari andiak, Iztegia osatzean, Hector Folch philologoak dionez; "Redactó en 1913 sus *Normes "ortográfiques,* q. fueron seguidas por la mayor parte de escri-"tores catalanes; guardando un equilibrio entre los elemen-"tos populares y los nuevos.

"Pero estas normas lexicales y gramaticales, hay que ha-
"cerlo notar, las fué antes dictando sólo como ensayo hasta
"tanto que los escritores las llevaban a la práctica; y sólo
"cuando vió que las usaba la mayor parte, las introdujo en
"su Gramática y en su *Diccionari.*

"Y se dieron repetidos casos de normas propuestas, y no
"aceptadas por los escritores, en cuyo caso Fabra las retiraba
"inmediatamente."

* * *

Euskara irakasteko Metodo bat osatzen dugunean berriz, ikaslariaren burua ez geiegi naasteko, zertako ez obetsi verboaren forma perifrastikoak, sintetikoak baiño areago, azken ok gutti usatuak direlarik? Penagarri ba da ere, errezetik gaitzagora joan bearko, ikasleak izan nai baditugu.

Eta *izan* verboaren laupabost forma berezien artean, ez litake batere gaitz, bat edo bi autatzea, edadura eta erreztasunaren arabera, kasu bakotx, Bidaso bi aldetako erdiko-euskara idatzietan usatzeko. Huna noraraiño eltzen den forma batzuen itxurapenezko aberastasun kaltegarria:

Dio -dako - derauko; naiz - naz - niz; digu - dauku; zarazera - zira - zare; dit - daut - deraut; litake - litzake; zerate - zarate - zate - zaizte; lizaioke-liozake; diozka - diotza - dizkio; lioteke - liokete; dazut - dizut - derauzut; duzue - duzute - dezute - dezue...

Forma eta kasu horiek eta horiek bezalako beste batzu, arrontenak aunitz aldiz usatu bear izaten baitira izkiribu batean, pentsa zer abantaila ginuken, batekin (edo biekin) soilik izkiriburako, ongi autatuz.

* * *

Esandako zenbeit pontutan ni oker egotea baliteke, eta horrengatik dakitenen iritzea eskatuko nuke. Baiño iduri zait, bide hok geienak eta horrelako beste batzu ere, emeki segituz gure aldizkari edatuenetan, ez osotara, artikulo bat edo bestean baizik; eta Iztegia bururatzean zuhur jokatzen ba da, iduri zait diot, urrats andi bat egin daitekela dembora laburrean, batasun aldera ez pada, euskalkiak elkargana urbiltzeko bederik; euskara mintzatua bizkortzen ba da beinikpein.

Eta euskara mintzatua bizkortzeko sail gogor eta aldapatsu hau aipatzean, kontuan artu bear dugu euskal-liburu

gutti irakurtzen direla gure aldean, 700 bat geienaz ere, edizione bakotxetik, eta 3-5 mila aldizkariak soilik.

Gipuzkoako 3-4 Radio-emailleen euskal eleketak berriz, 25 mila baiño euskaldun geiagoek entzunen dituztela nago, astean bizpairu aldiz. Bistan da bada Radiotarako *guion* direlako horietako bear ditugula euskaraz, nobelak baiño premia geiagorekin.

Beste aldetik gure erritarrek gutti irakurtzen badute euskaraz, Euskal Teatroa ikusteko zaletasun bizi bat nabaitzen da egun oketan. Horrengatik uste dut Teatro jokolari taldeak azkartu, lagundu eta eskolatu bear ditugula; iparraldeko komediak eta gai egokienak gure aldetarako antolatuz, eta berriak ere idazten susta-araziz eta lagunduz.

Eta hunekin bukatzen dut milesker emanez orori, eta gaizki esanak barka otoi.

A. Irigaray.

A Irigoyen: Norbaitek ezer esan nai baldin badu esan dezake eta berriketaren ostean Lojendio jaunak itz egingo du.

Aita Larrañaga apezpiku jaunak: Gauza bat esan nai det, noski beste iñor esatera ausartuko ez dana. Oraindik iñork esan eztuena emen eta esango eztuena, nik ala uste det. Ari gera euskal batasunaz itz egiten. Nik eztet uste euskaldunak besteak baiño norberekoiago geranik. Ikusi dezute zer gertatu dan Holandan, Alemanian eta beste toki askotan, emen ezta esan baiña alako gauzak gertatu dira. Batasuna egiteko bearra izan da gobernuaren agindua, eta, bakoitzak bere buruz eztute egin batasun ori. Gure euskeraren batasuna egitea zailla da eta zailla izango da, eta urte askotan, agian mendetan, zail izango da, politikako batasuna euskaldunak eztegun bitartean. Nik eztet esan nai politikako batasun ori, ez nere itzak gaizki ulertu, eztet esan nai Espaiñiatik berezi egin bear dala. Geiago esango det, Espaiñiatik berezi, guk gerok euskaldunok utzita, ez gendukeala egingo. Gipuzkoarrak, bizkaitarrak, arabarrak historia guzian berezi izan gera. Bakoitza izan da bere buru. Bakoitza estadu bat bezela izan dira. Eta ori sartuta dago gure muñetan, gure ezurretan, berezi izatea, eta ezin gera bildu. Eta gu, guk nai deguna egiten utzi, ta Espaiñiako lau probintziok uste det oso zail egingo gendukeala gure politikako batasuna, oso zail izango litzakeala guk guretzako buru bat, danontzako buru bat autatzea, eta danok buru onen azpian gure